

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 81'42:[811.111:81.1.161.2]

ДЖЕРЕЛА ПОХОДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Велика Аліна Михайлівна,
старший викладач

Ковальчук Яна Володимирівна
студентка

Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Анотація. У статті розглянуто найбільш поширені джерела походження фразеологізмів в українській та англійській мовах, враховуючи історичні, культурні та лінгвістичні аспекти; проаналізовано вплив різноманітних джерел на формування фразеологічних одиниць у цих мовах.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна одиниця, запозичення, походження, джерело, фразеологічний фонд.

Як відомо, фразеологізмами або фразеологічними зворотами називають стійкі сполучення слів, які використовуються для називання предметів, ознак та дій. Усі слова, які входять до складу фразеологізму, у сукупності передають одне лексичне значення, яке досить часто взагалі не співвідносне зі значенням слів, що його складають. Зазвичай фразеологізм можна замінити тільки одним словом: *пекти раки* — червоніти; *замилювати очі* — обдурювати.

Сукупність усталених зворотів кожної мови, тобто **фразеологія**, – це скарбниця народу, квінтесенція його мудрості й культури, що містить багатий матеріал про його **історію, боротьбу** з нападниками та гнобителями, про **побут**,

звичаї, ідеали, мрії й сподівання [5].

Кожен народ має свій набір фразеологізмів, вони несуть інформацію про конкретну країну, саме тому вони досить часто стають предметом мовних досліджень культури. Фразеологічний запас мови є важливим джерелом інформації про світогляд свого народу, оскільки фразеологізми завжди відображають погляди та установки людей, соціальний порядок, а також ідеологію епохи. Вони зберігають історію народу чи етнічної групи, їх спосіб життя, мораль, міфи, звичаї, обряди, ритуали [2].

Значний внесок у розвиток фразеологічної теорії зробили Б. Ажнюк, І. Білодід, П. Горецький, В. Жуков, Р. Зорівчак, М. Копиленко, В. Кононенко, В. Мокієнко, Л. Скрипник, Г. Удовиченко, О. Чередниченко [1].

Предметом статті є фразеологізми сучасних англійської та української мов.

Мета: з'ясувати джерела походження фразеологічних одиниць сучасних англійської та української мов.

Завдання:

- з'ясувати походження фразеологічних одиниць;
- порівняти джерела походження англійських фразеологізмів з українськими відповідниками.

Практичне значення. Дана тема є невичерпною, тому що постійно з'являються нові фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах. У зв'язку з цим цілком закономірно, що кількість джерел їх походження буде збільшуватися та оновлюватися. Перспективи подальших досліджень полягають у тому, щоб продовжувати спостерігати за змінами та оновленням джерел фразеологічного фонду англійської та української мов.

Виклад основного матеріалу. Важливим літературним джерелом фразеологічних одиниць є Біблія. Про вплив, який справили на англійську мову переклади Біблії, говорилося і писалося багато. Біблія – це книга, яка протягом століть була найбільш читаною та цитованою. Не тільки окремі слова, а й цілі ідіоматичні вирази потрапили в англійську мову зі сторінок Біблії. Можна

зауважити, що до виразів, які походять із Біблії, у сучасній англійській мові, належать такі:

- *The apple of Sodom* – красивий, але гнилий плід; оманливий успіх.
- *The beam (the mote) in one's eye* – в «колоду» у власному оці; власний великий недолік.
- *The blind leading the blind* – сліпий веде сліпого.
- *By the sweat of one's brow* – в поті чола свого.
- *The camel and the needle's eye* - легше верблюдові пройти крізь вушко голки, ніж багатому ввійти в царство небесне.

Можна помітити, що висловлювання деяких англійських письменників зазвичай залишаються цитатами і тільки в деяких випадках поповнюють фразеологічний фонд англійської мови, входячи в розмовний варіант.

Багато фразеологізмів прийшло в англійську мову із США. Вони стосуються внутрішньомовних запозичень. Деякі з цих фразеологізмів були свого часу створені американськими письменниками й набули поширення у сучасній англійській мові.

Наприклад:

- В. Ірвінг: *the almighty dollar* – «Всемогутній долар» (зазвичай вживається іронічно); *a Rip Van Winkle* – «Ріп Ван Уїнкль», відстала людина.

Кількість фразеологізмів, які є запозиченими з американської художньої літератури не така велика, як число фразеологізмів, створених англійськими письменниками.

Французька художня література внесла вагомий внесок у фразеологічний фонд сучасної англійської мови. Існує велика кількість прикладів фразеологізмів, які були створені французькими письменниками і є широко вживаними у сучасній англійській мові. Наведемо такий приклад:

- *Appetite comes with eating* – апетит приходить під час їжі (вираз вперше трапляється у творі «Про причини» (1515) Жерома д'Анжу, єпископа міста Ле Ман; популяризовано Франсуа Рабле в «Гаргантюа і Пантагрюель»).

Варто зазначити, що кількість фразеологізмів, запозичених з французької

художньої літератури в англійську мову, невелика, але вони часто використовуються англійськими письменниками для посилення образності та поширені в сучасній англійській мові.

Фразеологічних запозичень з німецької та датської художньої літератури відносно незначна кількість. Лише декілька німецьких та датських письменників збагатили «крилатими» виразами англійський фразеологічний фонд. Наприклад:

- *Speech is silver, silence is golden* – «слово – срібло, мовчання - золото»; прислів'я вперше зустрічається у німецького письменника Томаса Карлейль.

Той факт, що деякі вирази, запозичені з арабського фольклору, стали фразеологізмами сучасної англійської мови, свідчить про метафоричність та виразність цих фразеологізмів. Аналогічні поняття існують і в інших мовах світу, у цьому випадку можна говорити про інтернаціональність фразеологізмів, запозичених з арабської літератури.

Отож, значного поширення у сучасній англійській мові набули лише фразеологізми, запозичені з літератури країн, які так чи інакше територіально наближені до Великобританії [4].

Більшість українських фразеологізмів, як і слів, за походженням є корінними українськими. Серед них виокремлюють спільнослов'янські, спільносхіднослов'янські та власне українські.

Активно використовуються в українській мові фразеологізми античного походження – старогрецькі, староримські, усталені звороти із західноєвропейських мов (німецької, французької, англійської, італійської та ін.)

Народна мова є основним невичерпним джерелом української фразеології, їй властиві влучність та образність. Саме влучні, метафоричні вислови стають усталеними і поповнюють фразеологічні запаси мови. Особливо багато фразеологічних зворотів виробничо-професійного походження.

В українській фразеології відображені найрізноманітніші сфери життя народу, а саме: історія, культура, суспільні відносини, виробнича діяльність, морально-етичні норми, погляди, вірування, прагнення. У деяких фразеологізмах можна віднайти відгук боротьби народу з татарськими нападниками, польською шляхтою, також згадуються часи козацтва, розкриваються класова нерівність, народна боротьба проти панства, бюрократизм чиновників, хабарництво. До джерел походження українських фразеологічних одиниць також належить народна мудрість, шліфована віками: *дати гарбуза; як горохом об стінку; наче блекоти наївся; душа в п'ятах; їсть як іржа залізо; мов у воду опущений; що посієш – те й пожнеш; сам не дам і другому не дам; рука руку миє; як дбаєш, так і маєш.*

Виробничо-професійні вислови, що прижилися в народній мові як фразеологізми з образним значенням: *грати першу скрипку; увійти в роль* (із мови артистів); *тріщати по всіх швах; сім разів відмір, а раз відріж* (із мови кравців); *лити воду на млин* (із мови мірошників); *стригти під один гребінь* (із мови перукарів) є ще одним джерелом, звідки походять фразеологізми.

З розвитком науки й техніки українська літературна мова поповнилася новими фразеологізмами, які виникли внаслідок переносного вживання словосполучень-термінів: ланцюгова реакція, зсув за фазою, спускати на гальмах, зводити до спільного знаменника, з космічною швидкістю, лакмусовий папірець, коефіцієнт корисної дії, питома вага, температура кипіння, вийти на фінішну пряму, зійти з орбіти.

Значна частина фразеологічних одиниць української мови має книжне походження:

а) зі Святого Письма: *сіль землі; пісня пісень; повертатися на круги своя; земля обітована; не хлібом єдиним живе людина; лікарю, зцілися сам;*

б) з античної міфології: *розрубати гордіїв вузол, авгієві стайні, нитка Аріадни, сізіфова праця, піррова перемога, дамоклів меч;*

в) перекладені з інших мов: *тут собака заритий* (з німецької), *апетит приходить під час їжі* (з французької), *синя панчоха* (з англійської);

г) вислови відомих людей: "Іду на ви!" (князь Святослав), "Борітеся - поборете" (Т. Шевченко), "Караюсь, мучуся, але не каюсь" (Т. Шевченко), "Вогонь в одязі слова" (І. Франко), "А судді хто?" (О. Грибоедов), "Бути чи не бути?" (В. Шекспір) [3].

Висновки. Отже, кожна мова має свої джерела походження фразеологічних одиниць, всі вони різноманітні та мають свою історію. Але через те, що мови є взаємопов'язаними між собою, стає зрозумілим, що вони будуть доповнювати одна одну, запозичуючи фразеологізми. Тому той факт, що у кожній мові є запозичення з інших мов, є повністю зрозумілим та спільним джерелом походження стійких виразів у наведених мовах. Також є спільними книжні джерела, вислови відомих людей. Менталітет, звичаї, традиції є фактором, який розрізняє зміст фразеологічних одиниць та робить його своєрідним у певного народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баран Я., Зимомря М. Теоретичні основи фразеології: навч. посібн. Ужгород: Ужгородський державний університет, 1999. 176 с.
2. Малишко О., Велика А.М. Фразеологізми в сучасній англійській мові // *Знавці мов 2021*: зб. наук. пр. / за заг. ред. Т. Є. Недашківської. Житомир, 2021. С. 26-31.
3. Полин'як Ю.Ю. Джерела української фразеології // *Управління розвитком*. 2013. №15. С. 38-40.
4. <https://urok.osvita.ua/materials/english/71516/>
5. <https://www.superprof.com.ua/blog/navischo-vchyty-frazeologichni-zvoroty/>